

TAVASZI SZÉL 2015 / SPRING WIND 2015

Konferenciakötet

Doktoranduszok Országos Szövetsége
Association of Hungarian PhD and DLA Candidates

I.

TAVASZI SZÉL SPRING WIND

Szerkesztette:
Keresztes Gábor

Líceum Kiadó, Eger és
Doktoranduszok Országos Szövetsége, Budapest
2015

Tavaszi Szél – Spring Wind 2015

I. kötet

Lektorálták:

Prof. Dr. Bándi Gyula	Dr. Kovács János
Dr. Barzó Tímea	Prof. Dr. Kovács András
Dr. Bejczy Alexa Ph.D.	Dr. Lapsánszky András
Boromisza Zsombor Ph.D.	Dr. Madai Sándor
Boros Lajos	Majdánne Dr. Mohos Mária Ph.D.
Dr. Cservák Csaba	Prof. Dr. Mészáros Rezső
Dr. habil. Elek Balázs Ph.D.	Dr. Molnár Judit
Dr. Filó Mihály	Dr. Péterfalvi Attila
Dr. Finszter Géza DSc	Dr. Rakonczás Nándor
Prof. Dr. Fodor László	Dr. Rudnóy Szabolcs
Dr. Görög Márta	Dr. Rusvai Miklós
Dr. György Nándas Ph.D.	Szabó Anita Ph.D.
Dr. habil. Hack Péter Ph.D.	Prof. Dr. Szabó Béla
Dr. Illyés Zsuzsanna	Dr. habil. Szemesi Sándor
Dr. Jacsó Judit	Dr. Szmodis Jenő
Dr. Jónás-Berki Mónika	Dr. Szomora Zsolt
Dr. Juhász Ákos	Dr. Tanács Eszter
Juhász József	Dr. Vidéki Imre
Dr. habil. Viktor Jurkovich Ph.D.	Prof. Dr. Vókó György DSc
Dr. Kocsis László	

ISBN 978-615-5250-03-3

DOI: 10.17048/TSZ.2015.1

A kiadásért felelős
az Eszterházy Károly Főiskola rektora
Megjelent az EKF Líceum Kiadó
és a Doktoranduszok Országos Szövetsége közös gondozásában
Kiadóvezető: Grebely Gergely
Nyomdai előkészítés, borítóterv: M+H 2002 Bt.

Megjelent: 2015-ben

Minden jog fenntartva. A kiadvány szerzői jogvédelem alatt áll. A kiadványt, illetve annak részleteit másolni, reprodukálni, adatrögzítő rendszerben tárolni bármilyen formában vagy eszközzel – elektronikus vagy más módon – a kiadó és a szerzők előzetes írásbeli engedélye nélkül tilos.

TAVASZI SZÉL SPRING WIND

I. kötet

Agrártudomány
Állam- és jogtudomány
Biológiatudomány
Fizikatudomány
Földtudomány
Had- és rendészettudomány

TARTALOMJEGYZÉK

Lectori salutem!	11
------------------------	----

AGRÁRTUDOMÁNYI SZEKCIÓ

A szőlő korai tőkeelhalásáért felelős kórokozók azonosítása	17
<i>Csikós Anett, Váczy Kálmán Zoltán</i>	
The losses due to displaced abomasum on a large-scale Hungarian dairy farm – a case study	23
<i>István Fodor, András Biczó, Balázs Matyovszky, László Ózsvári</i>	
Növénykondicionáló készítmények Hatása a paradicsom vegetatív és generatív tulajdonságaira	33
<i>Horváth Dóra Elvira, Sárdi Katalin</i>	
Biokészítmények alkalmazása és felhasználásuk aktuális kérdései.	43
<i>Dr. Jakab Anita</i>	
Kockaházak szerepe a falusi utcaképben Szentmártonkóta példáján.	57
<i>Kató Eszter</i>	
Közúthálózati fejlesztések táji hatásai és kezelésük a tervezői gyakorlatban .	75
<i>Mészáros Szilvia</i>	
A magyarországi pinceszövetkezetek elemzése a termesztéstechnológia és a területi elhelyezkedés tükrében	95
<i>Szabó Péter</i>	
Kapilláris elektroforézis – egyszálú konformációs DNS polimorfizmus (CE-SSCP) módszer alkalmazása a házigalamb (<i>Columba livia domestica</i>) DNS mintázatának meghatározásához	105
<i>Tisza Ákos, Simon Ádám, Csikós Ádám, Jávor András, Gulyás Gabriella, Czeglédi Levente</i>	
Marketing szerepe a borok világában.	117
<i>Törökné Kiss Klára Ágnes</i>	

ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI SEKCIÓ

Salary and grievance arbitration in the CBA of the National Hockey League	129
<i>Áron Péter Balogh</i>	
A költségvetési csalás, mint „új” tényállás értékelése	143
<i>Belinszky Adrienn</i>	
Emberiméltóság-koncepciók az EJEB bioetikával kapcsolatos gyakorlatában	153
<i>Buzás Péter</i>	
A migrációhoz kapcsolódó biztonsági ellenőrzések jogszabályi lehetőségei Magyarországon	165
<i>Csege Gyula</i>	
A terhelti vallomás egyes büntető eljárásjogi és kriminalisztikai kérdései . . .	173
<i>Háger Tamás</i>	
Tolmács útján történő kihallgatás kockázatai a büntetőeljárásban.	179
<i>Dr. Hati Csilla</i>	
Az erőszak és a jog kapcsolata	187
<i>Dr. Hegedős Soma</i>	
The Hindrances and solutions in the Mutual Cooperation in Criminal Matters in China: the Perspective of the Criminal Sanction System	201
<i>Huang Gui</i>	
Paternalizmus a bioetikában – az orvos szerepe az egyéni döntéshozatalban .	217
<i>Dr. Kémeri Zsófia Eszter</i>	
A devizahitelek és az érvénytelenség.	229
<i>dr. Kriston Edit</i>	
A vízhez való alkotmányos jogunk (természetes. természetes?)	243
<i>dr. Liptai Noémi</i>	
Assault against public officials with a deadly weapon – changing tendencies.	257
<i>dr. Miskovics Mariann</i>	

A közjegyzői nemperes eljárások történeti fejlődése napjainkig a pp. kodifikáció tükrében	269
<i>Dr. Molnár Tamás</i>	
A zaklatás bűncselekményi tényállásainak jogalkalmazási nehézségei – különös tekintettel a háborgató zaklatás jogértelmezési kérdéseire	277
<i>Monori Zsuzsanna Éva</i>	
A Magyar Közút Nonprofit Zrt., mint az országos közutak kezelőjének helye a közigazgatás szervezetrendszerében	293
<i>dr. Németh Tamás</i>	
Az államfők nemzetközi jogállására vonatkozó szabályozás fejlődése	301
<i>Dr. Papp Nikolett</i>	
Az alkotmánybíróság, mint hatalmi ág a 21. században	309
<i>dr. Rimaszécsi János</i>	
Gyermekvesztés egykor és ma – kultúrtörténeti – jogtörténeti megközelítés, a hatályos szabályozás áttekintése, privilegizálás pro és kontra.	315
<i>dr. Rottler Violetta</i>	
Alaptalan gazdagodás és kártérítés – gondolatok a szerzői jogi jogsértés jogkövetkezményeiről	329
<i>Sápi Edit</i>	
Az informatikai bűncselekmények elleni fellépés az Egyesült Királyságban	339
<i>Sorbán Kinga</i>	
Jegyzetek a „legfiatalabb” ókori jogforrásokhoz	357
<i>dr. Szabó Erzsébet</i>	
A büntető igazságszolgáltatás „hivatásos” alanyainál felbukkanó előítéletesség mérhetőségének módszertani kérdései	365
<i>dr. Szabó Patrik</i>	
Miként tekinthet(ne) a robotokra a magánjog?	373
<i>dr. Szalma Borbála</i>	
Környezet és verseny	387
<i>Szamek Gabriella</i>	

Az Európai Unió büntetőjogi hatáskörei a Lisszaboni Szerződés után	405
<i>dr. Udvarhelyi Bence</i>	
Preimplantációs diagnosztika – a jogász szemével	417
<i>dr. Zelena Viktória</i>	

BIOLÓGIATUDOMÁNYI SZEKCIÓ

Szikes talajok bennszülött arbuszkuláris mikorrhiza gomba közösségének vizsgálatai	433
<i>Kovács Ramóna, Parádi István, Szili-Kovács Tibor, Füzy Anna, Takács Tünde</i>	
Az S-metilmethionin-szalicilát fiziológiai és stresszvédő hatásának vizsgálata . . .	455
<i>Oláh Csilla</i>	

FIZIKATUDOMÁNYI SZEKCIÓ

Van új a nap alatt: klasszikus változócsillagok az űrtávcsövek korában	475
<i>Molnár László</i>	

FÖLDTUDOMÁNYI SZEKCIÓ

Közösségi kertek helyi társadalomra gyakorolt hatásai a szegedi közösségi kert példáján	485
<i>Bende Csaba, Nagy Gyula</i>	
A klaszter-alapú gazdaságfejlesztés eredményei a Dél-alföldi régióban	501
<i>Berkecz-Kovács Livia</i>	
Második generációs QR-kódok alkalmazása a turisztikai térhasználat alakításában – nyugat-balatoni kerékpárTúra-útvonalak példáján	511
<i>Horváth Zoltán MSc, Papp Júlia</i>	
Egy magyar innováció sikere a dualizmus korában: a hengerszék	521
<i>Kápolnai Zsombor</i>	
Menekültügyi helyzetkép Magyarországon és társadalmi megítélése a szerb–magyar határtérségben	533
<i>Kriská Olivér, Nagy Gyula</i>	

A tihanyi levendula múltja és jelene.	553
<i>Nezdei Csilla</i>	

A városi fás vegetáció humán bioklimatológiai jelentősége – gyakori szegedi fafajok árnyékhatásának vizsgálata.	571
<i>Takács Ágnes, Kántor Noémi, Gulyás Ágnes, Kiss Márton</i>	

HAD- ÉS RENDÉSZETTUDOMÁNYI SZEKCIÓ

Civil-katonai kapcsolatok a titói Jugoszláviában (1945–1991)	591
<i>Harangozó Dániel</i>	

A felderítés és a bizonyítás kriminalisztikai megközelítésből.	607
<i>Dr. Nyitrai Endre</i>	

A bioterrorizmus élelmiszerláncot fenyegető veszélyei	625
<i>Szendrő Éva</i>	

KÖZÖSSÉGI KERTEK HELYI TÁRSADALOMRA GYAKOROLT HATÁSAI A SZEGEDI KÖZÖSSÉGI KERT PÉLDÁJÁN

Bende Csaba

*Szegedi Tudományegyetem TTIK, Geográfus MSc II. hallgató,
csaba.bende92@gmail.com*

Nagy Gyula

*Szegedi Tudományegyetem TTIK, Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék,
egyetemi tanársegéd, geo.nagy.gyula@gmail.com*

Absztrakt

A közösségi kertek elsőként az Egyesült Államokban, az 1970-es és 1980-as években Európában, majd 2011-ben Magyarországon, Budapesten jelentek meg. A nemzetközi szakirodalom ezidáig széles sprektumban elemezte a közösségi kerteket, többek között azok társadalmi, gazdasági és környezeti hatásait, a lakosság élelmezésében betöltött szerepét, valamint a városfejlesztési politika egyik lehetséges eszközeként is vizsgálta azt. Bár a témában egyre több publikáció jelenik meg – főként internetes portálokon, blogokon – hazánkban kevés kutató fordított figyelmet a közösségi kertekre annak ellenére, hogy közösségépítő és város rehabilitációs céllal egyre több kert nyílt meg az országban.

Kutatásunkban egyrészt a hazai közösségi kertek működési modelljét, másrészt azok közvetlen társadalmi hatásait tárjuk fel. Mintaterületként a 2014-ben megnyílt szeged-tarjáni Megálló közösségi kertet választottuk. Tanulmányunkban a hazai közösségi kerteket, kiemelt figyelmet szentelve a szegedi közösségi kertnek, elhelyezzük a világ közösségi kertjeinek rendszerében, valamint feltárjuk azok hasonlóságait és különbségeit. A 2014 októberében végzett interjúk felmérés során arra az eredményre jutottunk, hogy a szegedi közösségi kert alapvetően eltér az átlagos amerikai közösségi kertektől, azonban számos hasonlóságot fedezhetünk fel köztük, és más európai – például berlini – közösségi kertekkel.

A tarjáni Megálló közösségi kert nem egy helyi közösség összefogása révén jött létre, hanem egy civil szervezet indította el, melynek célja egy működő helyi közösség megteremtése volt. A szervezet ezt elsődlegesen egy közösségi ház üzemeltetésével próbálta elérni, míg a közösségi kert csupán másodlagos szerepet töltött be. A kutatásból kiderült, hogy később azonban felismerték a kert szerepét a közösségépítésben és fenntartásában. A kertet művelő kertészek motivációja egyrészt a korábbi kertészeti tapasztalatainak felelevenítése volt, másrészt a fiatal családok gyermekeiket szeretnék volna megismertetni a kerti növényekkel és művelési kultúrával. Többen kiemelték a kert általi közösséghez tartozást fontosságát. Összességében az esettanulmány eredménye azt mutatja, hogy a magyar közösségi kertek létrehozása sajátos, top-down módon történik, szemben az amerikai bottom-up kezdeményezéssel. A kertek számos pozitív hatást gyakorolnak a kertészekre, mint például az egészségügyi állapot javulása, és a szabadidő hasznos eltöltése. A közösségi kertek a részvételi vagy közösségi településfejlesztés egyik alapját adhatják.

Kulcsszavak: *fenntartható fejlődés, városi mezőgazdaság, városi kertészet, városi közösségek, zöld felületek*

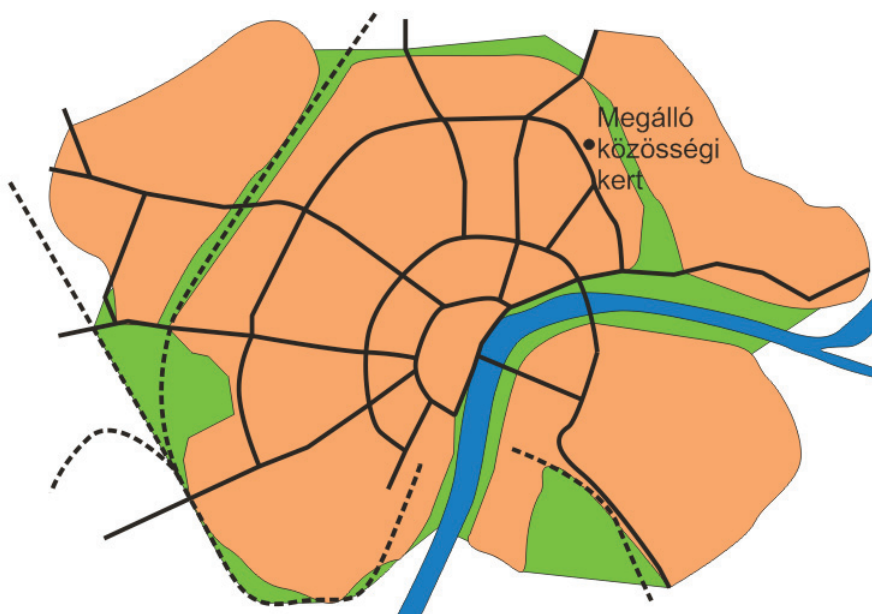
1. Bevezetés, problémafelvetés

Az elmúlt évtizedben a szakmai érdeklődés megújult a városi mezőgazdaság, s egyben a közösségi kertek iránt is. Ennek oka az, hogy a folyamatos urbanizáció révén olyan természeti és környezeti problémák jelentek meg, mint a városi zöldfelületek csökkenése, a légszennyezés és az élelmiszer mérföld növekedése, melyekre megoldást kell találni. Mindez számos kutatót inspirált arra, hogy a városok fenntarthatóságának kérdéseit vizsgálja. A városok számának növekedését egyrészt a természetes szaporodás, másrészt a vidékről érkező migránsok okozzák, s ez a városok beépítettségének növekedését s azok térbeli kiterjedését eredményezi [KOVÁCS, 2009]. Emellett a folyamatosan növekvő városi felvevő piacot csak egyre távolabbi vidékekről érkező mezőgazdasági termékekkel lehet kielégíteni. Emiatt az élelmiszer mérföld hossza megnövekszik, valamint a városi lakosság el is idegenedik az általa elfogyasztott termékektől [MORRIS ET AL., 2003]. E sokrétű probléma rendszer miatt és számos kutatás, melyek szerint a legtöbb észak-amerikai nagyváros önállótá vá válhatna a városi mezőgazdaság révén [GREWAL ÉS GREWAL 2012], növelik meg az igényt a városi mezőgazdaságra és a közösségi kertekre.

Tekintettel arra, hogy kevés hazai kutatási eredmény született a közösségi kertekkel kapcsolatban (FAUREST [2007] és KOVÁCS [2013]) fontosnak tartjuk a téma vizsgálatát. Tanulmányunkban először egy elméleti áttekintést adunk a közösségi kertek létrejöttéről és hatásairól. Ezt követően térünk ki az esettanulmányra, amellyel választ próbálunk adni fő kutatási kérdéseinkre. Elsősorban arra, hogy a magyarországi közösségi kertek miben hasonlítanak és különböznek a nyugati közösségi kertektől. Léteznek-e hazai sajátosságok? Milyen hatással vannak a helyi társadalomra, és hogyan működnek?

2. Kutatási módszerek

Kutatási mintaterületnek a szegedi Megálló közösségi kertet választottuk. A kiválasztott vidéki közösségi kert azért különleges, mert olyan alföldi nagyvárosban található, ahol hagyományosan elterjedtek a városi zártkertek. Mindemellett számos családi házas városrész is van, ahol lehetőség lenne a kerteszkedésre, azonban mégis igény van a közösségi kertekre.

1. ábra: A vizsgált szegedi közösségi kert elhelyezkedése
Szerk.: Bende Csaba

A vizsgált kert szervezeti és üzemeltetési háttere egyedi. A Megálló közösségi kert üzemeltetője a MASZK non-profit egyesület, melynek határozott célja az innovatív alkotóközösségek segítése Szegeden. Jelenleg a szervezet a szegedi Tarján lakótelepi városrészben egy jól működő helyi közösség megteremtésén dolgozik. Célját elsődlegesen egy közösségi ház megnyitásával akarta elérni, de egy nyertes pályázat keretein belül egy közösségi kertet is kialakítottak, melyet 2014 júniusában nyitottak meg. A pályázat másfél éven át biztosít a közösségi kert fenntartására forrásokat. Ez kérdésessé teszi a kert jövőjét, hisz a források megszűnése a formálódó közösség végét is jelentheti.

A közösségi kert helyi társadalomra gyakorolt hatásait strukturált interjúkkal mértük fel. Ezek elkészítésére két szakaszban került sor. 2014 októberében a Megálló kertben a kert koordinátorával készítettünk interjút, akinek a segítségével hólabda módszerrel jutottunk el a kertészekhez. A 11 kertészből 7-tel készült interjú.

Az interjúkérdések több témakört érintettek. A koordinátort a közösségi kert megszervezéséről és működési rendszeréről kérdeztük. A kertészekkel készített interjúk pedig a kerthez csatlakozásuk motivációját, a kertészkedés által tapasztalt pozitív hatásokat érintették, és vizsgáltuk a helyi közösség belső viszonyait és kapcsolatrendszerét.

3. A közösségi kertek fogalmi keretei

Mintahogy LAWSON [2005] kifejtette, a közösségi kertészet gyökerei az 1894-ben elindult burgonyakertészkedésig vezethetők vissza. Véleményünk szerint ez a munka minden észak-amerikai városi kertészeti tevékenységet a közösségi kertek csoportjába sorol. Ugyan az első kertészetek között is sok közösségi alapon működő kertet találhatunk, de ezek nem a mai értelemben vett közösségi kertek voltak. Esetükben a művelés milyensége, és nem a kezdeményezés jellege alapján nevezték a kerteket „közösséginek”.

A mai értelemben vett közösségi kertek megjelenésére az 1970-es években kerül sor, az első városi mozgalmak kibontakozása következtében. Míg a korábbi időszakokban az állami támogatás hozta létre a kerteket, ezzel szemben a mai kertek alulról szerveződtek és az egyén tenni akarásán van a hangsúly. Ahogy FAUERST [2007] írja, a közösségi kertek gyakran a kormányzati hanyagság és közöny eredményeként jöttek létre. Több esetben pedig a városvezetés gátat szabott a kertek terjedésének [STAEHLI, 2002]. Fontos kritérium az alulról szerveződés, amelyre LINN [2007] is felhívta a figyelmet, s az egyéni cselekvést is kiemelte.

Általánosan elfogadott, hogy a közösségi kertek olyan kezdeményezések, amelyek a városi térben alkulnak ki, a kertet egy közösség tagjai művelik, és általában zöldségtermelésre vagy virágültetésre használják. A kertészet tagjai megosztják egymás közt az művelésieszközöket, hozzájárulnak a kert működéséhez saját forrással, közös célokat fogalmaznak meg és a kert eredményeiből egyaránt részesülnek [GLOVER, 2003 p. 264]. Azonban e célok harmonizálása a kertészek és a kert koordinátorai között nem mindig zökkenőmentes [GHOSE, 2014]. Véleményünk alapján a közösségi kertek egy idealizált definíciója a következő: olyan városi kert, ahol a művelést egy közösség végzi, céljuk egy közösség létrehozása, és a közösen megfogalmazott célok elérése.

Sokan a közösségi kertészetet valami hasonló képzzel társítják, de a „közösség” szó a közösségi kertészetben félrevezető lehet, amelyre PUDUP [2008] és KURTZ [2001] hívta fel a figyelmet. Szerintük nem minden esetben egyértelmű, hogy a közösségi kerteket valóban egy meglévő közösség hozza létre, vagy csak spontán módon szerveződnek és válnak később közösséggé [PUDUP, 2008]. Kurtz hozzá teszi, a közösségi kerteket a legtöbb esetben nem egy adott lakónegyed közössége tartja fenn [KURTZ, 2001].

4. A közösségi kertek történelmi háttere

4.1. Az amerikai kertmozgalom

Az európai kertmozgalmak – pl.: Schrebergarten – után jelent meg az amerikai kertmozgalom. Ennek sajátossága, hogy a kertek valamilyen közösség tulajdonában voltak, mint például a helyi önkormányzat, az állam, vagy civil szervezetek.

Ahogy a szakirodalomban gyakran idézett Thomas BASSETT [1979] megállapította, a közösségi kertek megjelenése ciklikus, mindig valamilyen társadalmi-gazdasági átrendeződéshez, krízishez köthetők. A fel és lefelé ívelő szakaszok hasonlóak Kondratyev gazdasági ciklusaihoz. A krízisek elmúltával a kertek száma csökken, hiszen a lakosság gazdasági helyzete javul, s nincs szükség az önellátásra, valamint igény sincs a kiegészítő foglalkozásra, mivel a kertészeket felszívja a gazdaság [ROSTA, 2013]. BASSETT 7 fő időszakot különített el a közösségi kertek történelmében (1. táblázat), melyet LAWSON [2005] is átvett.

1. táblázat: *Az amerikai közösségi kertek korszakai*

Megjelenési forma	Periódus	Megjelenés oka
Burgonya ültetvények	1894 – 1917	1893-as gazdasági pánik
Iskola kertek	1900 – 1920	Migráns szülők gyerekeinek integrálása
Kertvárosi kertek	1905 – 1920	Városok szépítése
Háborús kertek	1917 – 1920	Első világháború
„Remény” kertek	1930 – 1939	Nagy gazdasági világválság
Győzelem kertek	1941 – 1945	Második világháború
Közösségi kertek	1970 – napjainkig	Városi társadalmi mozgalmak

Szerk.: Bende Csaba Bassett 1979 nyomán

4.2. A modern közösségi kertek kialakulása

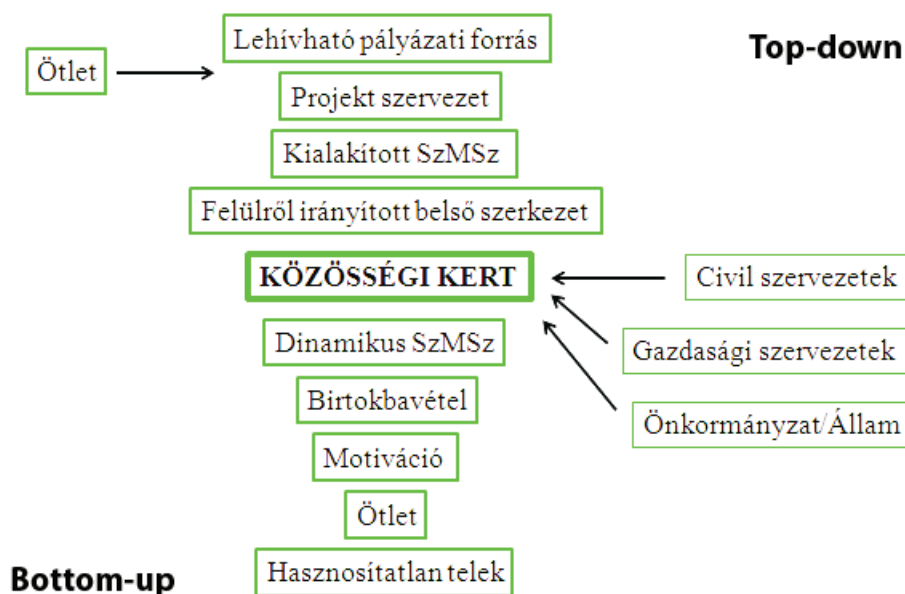
A modern közösségi kertek az USA északi nagyvárosaiban jelentek meg a 1970-es évek recesszióját követően. A posztfordi gazdasági átalakulás e városok gazdaságát gyengítette meg leginkább, a nehézipar leépült, a munkanélküliség nőtt. Ez a társadalom polarizálódását eredményezte, s az egyén és a hatalom között konfliktus helyzet alakult ki. A megszűnt ipar után hátrahagyott üres telkek a városi terek minőségét is rontották. Ebben a jelentős krízisben jelentek meg a modern közösségi kertek, amik választ jelentettek a társadalmi problémákra. A gazdasági problémákra a megtermelt terményekkel adtak választ és a közösségépítés révén a városvezetéssel szembeni ellenállás szimbólumaivá is váltak [LAWSON 2005].

A 2008-as gazdasági válság új korszakot nyitott a közösségi kertek történetében. A helyi politika és a kormányzat ismét támogatni kezdte a városi kertészetet. Michelle Obama 2009-ben újra megnyitotta a Fehér Házat a kertészek előtt, és közösségi kertet létesített a birtokon [FLACCUS, 2009]. E szimbolikus eseményen túl már SUTTER [2009] felhívta arra a figyelmet, hogy a közösségi kertek száma a válság hatására ismét növekedésnek indult, s ezzel BASSETT ciklus elméletét igazolta.

4.3. Községi kertek Magyarországon

Az első hazai közösségi kert 2011-ben a budapesti Millenárison nyílt meg a KÉK szervezésében Lecsós kert néven, melyet később több másik követett Budapes-ten, és a vidéki városokban. E kertek nem a gazdasági válság hatására jöttek létre, hanem a meggyengült közösségeket akarják erősíteni, és ahogy KOVÁCS [2013] is megállapítja, a kertészek többsége felső-középosztálybeli, nyugati szemléletű fiatal, és egy új életstílus képviselői akartak lenni.

A hazai kertek többsége felülről vezérelt kezdeményezés révén jött létre. Itthon megtalálhatók a valamilyen módon fentről, top down módon szervezett közös-ségi kertek, és a bottom-up módon létrehozott közösségi kertek, de az előbbi jó-val gyakoribb. Munkánk során felvázoltunk egy általános szerveződési modellt, amelyet a 2. ábra mutat.

2. ábra: A magyarországi közösségi kertek szervezési modellje
Szerk.: Bende Csaba

5. A közösségi kertek hatásai

A közösségi kertek hatásairól széles szakirodalom áll rendelkezésre, ami feltárta a kertek jótékony egészségügyi és társadalmi hatásait [STAEHELI, 2002; TANAKA ET AL, 2004; KINGSLEY ET AL, 2006; ALAIMO, 2007; FIRTH ET AL, 2011; AGUSTINA ÉS BEILIN, 2012; GHOOSE ÉS PETTYGROVE, 2014]. Mások vizsgálták a kertek gazdasági vonatkozásait, és a városi zöldterületek és a helyi klíma kapcsolatát.

Közismert a zöldségek és gyümölcsök jótékony hatása az egészségi állapotra. Rendszeres fogyasztással csökken a szív- és érrendszeri megbetegedések és a rák gyakorisága. Kutatások bizonyítják, hogy a kertészek az átlagosnál több zöldséget és gyümölcsöt, kevesebb édességet és alkoholt fogyasztanak, s ezzel hozzájárulnak egészségük megőrzéséhez. [BLAIR ET AL, 1991; ALAIMO, 2007].

Emellett a kertészkedés hatással van a kertészek mentális állapotára is. PUDUP [2008] írta le a San Francisco megyei börtön esetét, ahol a kertészkedés javította az elítéltek kedélyállapotát. A börtön kertjét egy afro-amerikai ügyvéd alakította ki, aki szerint a rabok hangulata jobb lett, sokan így nyilatkoztak: „(Már) nem csak egy prostituált, és nem csak egy tolvaj vagyok, hanem tudok káposztát és salátát termeszteni.” [PUDUP, 2008 p.7].

A kertészkedés közösségépítő szerepe is ismert. A kertészek közös szabadidős tevékenysége és a kertészkedés mindig aktuális beszédtemát nyújt számukra [FIRTH ET AL, 2011]. A közösséghez tartozás a marginalizált csoportok megélhetéséhez is hozzájárul [CORRIGAN, 2011]. Az erősebb kapcsolatok a leépített szociális háló helyébe léphetnek.

A kertészeti közösségek a bevándorlók integrálását is elősegítik [AGUSTINA, 2011]. A bevándorlókban egy új otthon érzését alakíthatja ki úgy, hogy olyan zöldségeket termesztene, amelyeket korábbi otthonukból jól ismertek. A kertekben más bevándorlókcal is megismerkednek, hozzájuk kérdéssel fordulhatnak. A kertek segítik a bevándorlók megismerkedését az új kultúrával és beilleszkedésüket.

A közösségi kertek növelik a városok zöldfelületének nagyságát. Berlinben számos közösségi kertet zöldfelület létesítése céljából hoztak létre [ROSOL, 2010]. A kertek hatással vannak a város klímára, csökkentik a hősziget hatást, biztosítják a szellőzést, növelik a beszivárgást [FÓRIÁN - HAGYMÁSSY, 2009; LELOVICS ET AL, 2014; MOSCOW, 1999; DERSCHER ET AL, 2006]. Növelik a biodiverzitás, a megfelelő művelés révén a talajok minősége is javul, és hulladék újrahasznosítására is van lehetőség [RADO, 1983, 2001]. Emellett esztétikai értékük is van.

A kertek kritikája gyakran a szennyezettségre vonatkozik. Az 1970-es évek amerikai kutatásai szerint a városi talajok ólomban gazdagok, de a talaj pH szintjének 6,5 és 7 között tartásával a növények ezt nem veszik fel, és a fogyasztás előtti alapos mosással a szennyezett portól is megtisztulnak [LAWSON, 2005; SZOLNOKI, 2014].

A közösségi kertek multifunkciós szerepük révén a hazai városfejlesztési politikák és programok alapvető elemeivé kellene tenni, amelyre nyugaton már számos példa van.

6. Kutatási eredmények

6.1. A közösségi kert bemutatása

A vizsgált közösségi kert olyan lakótelepi részen helyezkedik el, ahol a lakóépületek kisebbik része esett át panelprogram felújításon, és néhány új játszótéren, zöldterületen kívül közösségépítésre alkalmas hely nincs. Emiatt a kevésbé mobilis és tehetős lakosság szabadideje nagy részét kénytelen passzívan eltölteni. Problémát jelent a rendszeres rendezvények hiánya is, a helyiek elidegenednek egymástól, szociális kapcsolataik korlátozottá válnak, szociálishálójuk gyengül.

A Megálló közösségi kert egy üresen álló raktár épület udvarában nyílt meg, barnamezős terület revitalizációjaként 12 db, 7 m²-es megemelt ágyású parcellával (3. ábra). A parcellák kialakításánál a felső talajréteget cserélték, erre geotextíliát terítettek, majd 20-30 cm magason termőtalajt hordtak. A kert indulása nem volt zökkenőmentes, az elhúzódnó munkálatok miatt 2014 június elején került sor a megnyitásra. Első fórumuk alkalmával több, mint egy tucat kertész jelentkezett, de többen a később visszamondták. A kert koordinátora szerint a jelentkezők rájöttek, hogy a művelés felelősséggel jár, és ezért mondták le. Véleményünk szerint azonban egy közösségi kert akkor működik jól, ha a kertészkedéssel járó kötelezettségeket és terheket a kertészek egymás között meg tudják osztani. Mióta a kert megnyílt, jelentős igény mutatkozik újabb parcellákra. A műveléséhez mindent biztosít a szervezet, bérleti díjat nem számolnak, és szakmai tanácsokkal is ellátják a kertészeket, kézikönyvek és útmutatók lettek kiosztva.

A pályázati források megszűntével a kertnek saját magának kell majd kigazdálkodnia az üzemeltetés költségeit, azoban elképzelhető, hogy a szegedi önkormányzat e költségeket teljes mértékben átvállalja a jövőben.

3. ábra: *A Megálló közösségi kert*
Forrás: Saját felvétel

6.2. A kertészek motivációja

A kertészek közösségi kertekhez történő csatlakozások motivációja hasonló. Sokan korábban kertes házban éltek, ahonnan később panellakásba költöztek be. A családi házak kertjeit művelték, s a kertek megnyitásaig sokan a panellakások erkélyén ládában termesztettek zöldségeket. Makkosházán az épületek előtt is virágost gondoztak. A kertészek korábbi tapasztalataikat szerették volna feleleveníteni, és több időt a lakáson kívül zöld környezetben tartózkodni. A kisgyermekes anyukák pedig gyerekeiket szertték volna megismertetni a zöldségekkel, és a kertészkedéssel, vagyis saját tapasztalataikat is át szeretnék adni.

6.3. A helyi közösség felülről vezérelt szervezése

A Megálló közösségi kert háttérében működő MASZK egyesült aktív szerepet vállal a helyi közösségek építésében, amely számos problémát is felvet. Ugyan a szervezeti háttér képes a nagy forrásigényű rendezvények lebonyolítására, amelyek révén a helyi társadalom számos szereplője bevonható, azonban ennek egyik problémája éppen az, hogy hiányzik belőle a helyi kezdeményezés. A rendezvények hatására a helyi közösségek nem maguktól szerveződnek meg, mely ezen kezdeményezések elsődleges célja lenne. Magyarországon a közösségi

résztétel mértéke alacsony, ezért legtöbb esetben szükséges egy katalizátor. Eből következően a megszervezett közösség tagjai belső és külső konfliktusainak kezelését egy koordinátorra bízta. A közösség koordinátortól függővé válik, és annak megszűnte után kérdésessé válik a közösség fennmaradása. Véleményünk szerint a túlzott külső segítség a közösség ellen is hathat hosszú távon, de meg kell jegyezni, hogy sok esetben külső koordinátor bevonása nélkül sem alakulhatnak ki tartós közösségek.

A Megálló közösségi ház és kert számos programot kínál a kertészek és a helyi lakosság számára. A megszervezett programok szinte minden korosztály számára vonzóak lehetnek. Amellett, hogy minden korosztályt megmozgat, témájukat tekintve is igen sokrétűek. A hetente 3-4 alkalommal megrendezett programok között találhatunk baba-mama és kézműves foglalkozásokat, jogi tanácsadást, lelki gondozást és jógaedzéseket. Emellett megjelennek a felnőtt lakosság oktatását célzó programok, egyszeri rendezvények, mint például a „Globalizációs lakossági fórum - avagy, hogyan gazdálkodjunk ökosan a hulladékokkal?”. A közösségi ház programkínálatában megjelenik az egészséges életmódot promotáló programok, mint például a „Fuss, meg se állj!”. Mint láthatjuk a szervezet egy komplex közösségfejlesztést hajt végre, amely nem csak a kertészekre korlátozódik. Ezért nem kirekesztő, mely kritika sokszor éri a zárt közösségi kerteket.

A programok ugyan minden korosztály számára elérhetőek, mégis ezek sok esetben kor specifikusak, mint például a nyugdíjas joga, vagy a kézműves programok. A korszpecifikusság nem teszi lehetővé a korosztályok közötti interakciót, de megindíthatja egy adott korcsoport közösségi formálódását. Ezzel szemben a vegyes témákat felölelő programok a legkülönbözőbb embereket vonzhatja a közösségi kertbe és házba. Ez lehetőséget teremt az eltérő életutat bejárt személyek számára az interakcióra, az egyének közötti ismeret cserére és a társadalmi tőke épülésre. Továbbá azt is kiemelnénk, hogy a programok háttérében egy környezetbarát és egészségmegőrzést célzó gondolkodásmód áll. A szervezet olyan értékeket és információt közvetít a programokon résztvevők számára, amelyek a modern világ alapkövei.

A rendezvények utáni visszajelzésekről konkrét információval nem rendelkezünk, azonban az mégis kiderült, hogy a helyi lakosság szívesen jár a helyi programokra. A résztvevők létszáma változó, az egészséges életmódot terjesztő szabadterei foglalkozások a helyi fiatalok körében népszerűek. A kert koordinátora szerint épp ez az a korosztály, akik számára nem áll rendelkezésre elegendő szabadterei kikapcsolódási lehetőség. Egy nemrég felújított játszótéren és gördeszka pályán kívül más aktív ikapcsolódási lehetőséggel nem rendelkeznek, s ezért a közösségi ház fontosnak tartja a fiatalok bevonását. A Megálló közösségi kert és ház facebook oldalán található képek és hozzászólások alapján egyértelműen elmondható, hogy a visszajelzések pozitívak.

A kertészek számára a közösségi ház külön programokat is szervez, mint pél-

dául a kertészkedéssel kapcsolatos előadások. Vannak olyan események, melyek már a közösség alulról induló szerveződésének jegyeit mutatja, hiszen a kertészeti közösség szervezi meg ezeket. Erre jó példa a kerti bútorok készítése, madárijesztő építés, vagy a nyári lecsófőzés és a sütögetés is (4. ábra).

A kertészek által és számára szervezett programok a kertészeti közösség megszilárdítása felé hatnak, de mint minden más közösségben itt is jelen vannak a belső konfliktusok. A koordinátor azon az állásponton van, hogy a kertészeti közösség belső problémáit maguknak a kertészeknek kell megoldani, de ha szükség van rá, akkor beavatkozik.

4. ábra: *A közös madárijesztő készítés eredménye a Megállóban*

Forrás: saját felvétel

Összességében láthatjuk, hogy a Megálló kert egész Tarjánban képes lehet megmozgatni a lakosságot. A közösségi ház sokrétű programjaival a társadalom széles rétegét mégis specifikusan célzó programokat hirdet.

6.4. A kertészek közössége

A kertészeti közösség kialakulásának első jelentős tényezője a kert látogatásának gyakorisága. Ez alapvető hatással van a kertészek közötti interakciók gyakoriságára, a kapcsolatok elmélyülésére [DARPER, 2010].

A Megálló kertészeinek válaszaiból kiderült, hogy legtöbbjük napi rendszerességgel járt kertészkedni a szezon alatt, s ez lehetőséget teremtett interakcióra közöttük, az ős beköszöntével azonban sokan egyre ritkábban tettek látogatást a kertben. Habár a kertészkedés időpontja változó lehet, tekintettel arra, hogy sokuk munkával rendelkezik, a kertészkedésre szánt idő a délutáni órákra esik, s alkalmanként körülbelül 1 órát töltenek a kertben.

A kutatásunkban próbáltunk választ találni arra, hogy a kertészek közötti kapcsolatok hogyan alakultak a kezdetektől a kertekben. A tapasztalatok vegyesnek mondhatók. A többség elégedett volt a kertészek közötti kapcsolattal, és szerintük jól alakultak a kapcsolatok. Ezzel szemben megfigyelhető volt egy összetartóbb szubcsoport kialakulása. Ahogy az egyik kertész meg is jegyezte, egy kicsit klikkesedtek a fiatal anyukák.

A legtöbb közösségben előbb vagy utóbb elindul egy differenciálódási folyamat a közös attribútumok mentén [DARPER, 2010]. Azonban ez nem hat negatívan a közösségekre, mert mint tapasztaltuk, a kertészek képesek együttműködni és közösen, klikkeken felül emelkedve megoldani feladatokat. Erre a legjobb példa az, hogy a fűszernövényeket a kertben közösen gondozzák, a kert tisztaságára és rendjére ügyelnek, közösen nyírják a fűvet, összegyűjtik a falevelet.

Fontos megemlíteni, hogy a kertészek mások parcellájára is ügyelnek. Szükség esetén egymásnak segítenek öntözni, locsolni, és a beérett zöldségeket leszedik. Ez az odafigyelés és felelősségtudat teszi a közösségi kert kertészeit egy közösséggé [DARPER, 2010]. Több esetben előfordult az, hogy míg az egyik kertész oda volt nyaralni, addig a többi kertész gondozta a parcelláját. A kertészek között bizalom is kiépült, a saját maguk által gondozott és ápolt növényeiket rá merik bízni egymásra.

A közösségi kerten kívül azonban nem sokan találkoznak egyik esetben sem. A Megálló fiatal gyermekes anyukái említették, hogy ők a kerten kívül is találkoznak egymással, de a kertészek többsége csupán a kertben találkozik. Ugyan a kertészek nem találkoznak a kerten kívül, de ennek oka az, hogy a kertészet vált azzá a közösségi térré, amelyet használnak. A kertben rendszeresen összefutnak egymással, és Megálló esetében a közösségi ház programjai is találkozási lehetőséget biztosít. Ezt támasztja alá az, hogy a kertészek rendszeresen járnak a közösségi ház programjaira.

Kutatásunkból kiderült, hogy a kertészek számára fontos a közösséghez tartozás. A legtöbb kertész hangsúlyozta, hogy azért választotta a közösségi kertet, hogy egy közösséghez tartozhasson. A Szegedre beöltözőket segíti az integrálásban, az egyedülállókat pedig a szociális hálón belül tartja.

„Mi egyetemre kerültünk ide, itt senkink nincs a rokonságból. S főleg mióta megszületett a kicsi, azóta egyre jobban hiányoznak a rokonok, és itt örülök, hogy közösségben lehetek.” (H-F. H. kertész)

A megszakadó vagy térben távoli rokoni kapcsolatok is igényt generálnak a közösséghez csatlakozásra, de az is, hogy a megkérdezettek között elvétve találkoztunk olyannal, aki civil szervezet tagja lenne.

6.5. A kertészkedés hatása a kertészekre

A kertészkedés hatásait már a szakirodalmi áttekintés fejezetében taglaltuk. Ez alapján elmondható, hogy a művelés számos pozitív hatást gyakorol a kertészekre. Javítja a kertészek egészségügyi állapotát, a mozgás és a megtermelt élelmiszer révén. Mentális epségüket is fenntartja, mint a közösségben eltöltött idő révén és a növények fejlődését látva.

Ezekkel a hatásokkal a kertészek kevésbé voltak tisztában. Ennek ellenére valamennyien a kertészkedéssel járó mozgást, a lakáson kívül eltöltött szabadidőt, és a saját maguk által termesztett zöldségek elfogyasztását említették meg jótékony hatásként. Ezek a válaszok nagyjából megegyeznek a szakirodalmi áttekintésben feltárt eredményekkel.

„Szerintem nagyon jó kapcsolódásnak. Feszültség, stressz levezető, az ember kint van a természetben a friss levegőn, szerintem ez megfizethetetlen.”

A válaszokból kiderül az, hogy a kertészkedést olyan szabadidős tevékenységként értelmezik, amely segít magukat szellemileg és lelkiileg felfrissíteni, s kimozdítja őket otthonról. A művelés révén épp a minőségi szabadidős tevékenység hiányát sikerült a pótolniuk. A kertészkedés rekreációs hatással is van rájuk és ennek elmaradása hiányérzetet alakít ki a művelőkben.

Észrevettük, hogy a kertészkedés egy tanulási folyamatot is elindít a kertészekben. Ugyan a legtöbb kertész rendelkezik kertészkedési tapasztalattal, mégis többen megemlítették, hogy egymástól illetve saját tapasztalás révén is sok újat tanultak. Ez is hozzájárul mentális egészségük megőrzéséhez, a közösség építéséhez, a kommunikációs képességek fejlődéséhez. Emellett a közösségben végzett kertészkedés a kertészek gondolkodás módját is formálja.

„Sok mindent másképp látunk. A kertészkedésben, emberi kapcsolatokban. Utána nézünk interneten, hogy mit hogy kell termesztani...” (Cs.T. kertész)

A kertészek tudatosabban látják maguk körül a világot, látómezejük horizontja kiszélesedett és a magukban feltett kérdésekre válaszokat kezdenek keresni. Alaposan utána járnak a dolgoknak, sok esetben az internetet hívják segítségül. Emellett azt meg kell említeni, hogy ezek olyan kérdések, amelyeket korábban nem tettek fel, vagy nem volt alkalmuk feltenni. Ennek oka, hogy a legtöbb felvetődött kérdés a kertészkedés tökéletes elsajátítására való szándékot takar. A kertészkedés tehát folyamatos inspirációt nyújt számukra.

7. Összegzés

A közösségi kertek szakirodalmát áttekintve több következtetésre jutottunk. A vizsgált magyarországi közösségi kert hasonló nyugati társaikhoz, azonban markáns különbségmutatkozik szerveződésük módjában térnek el. Mintahogy a szegedi közösségi kert példáján keresztül is bemutattuk, a kertészetek célja a közösség építése és az egészségmegőrzése. Ez az amerikai és más nyugat-európai közösségi kertek eseté-

ben is megjelenik. Mindazonáltal ki kell emelnünk, hogy a nyugati közösségi kertek kialakulását nem csak a közösségek megerősítése motiválta, hanem számos egyéb tényező is szerepet játszott abban. Ilyen például az üres telkek revitalizációja, és ennek révén egy szebb és élhetőbb városrész kialakítása, a városi zöldfelületek arányának növelése. Továbbá a marginalizálódott csoportok friss zöldség és gyümölcs szükségleteinek biztosítása is kiemelt szempont a nyugati típusú közösségi kertek esetében.

Megállapítható, hogy a nyugati kertek kialakulása mögött összetett motivációs rendszer áll. Sok esetben az állam is támogatja ezeket a kerteket. Ezzel szemben hazánkban csupán néhány okra vezethető vissza a kertek létrehozása, gyakori a pályázati pénzek lehívása. Ezeket a kerteket jellemzően a civil szféra támogatja.

A hazai közösségi kertek esetében a közösség építése került előtérbe, amely mellett csupán az egészségmegőrzése jelent meg mint egyéb cél, ráadásul a közösségépítési cél hangsúlyosabban jelenik meg, mint a nyugati közösségi kertekben. A közösségépítés igénye a lakótelepi részekben a legmeghatározóbb, mely a lakótelepi társadalmak általános krízisével magyarázható.

Érdekes számos magyarországi kert, köztük a Megálló közösségi kert szervezeti és megszervezési háttere is. A Megálló kert mögé egy 20 éve működő helyi szervezet állt be, amely szaktudással és kapcsolatrendszerrel biztosította a közösségi kert létrejöttét és fenntartását. Alapvetően nem bottom-up módon, alulról, a helyi közösség által szerveződött meg a kert, hanem top down módon. Véleményünk szerint a top-down szervezés a vidéki értelmiség, a forrás és a civil aktivitás hiányából vezethető le.

Vizsgáltuk kertek helyi társadalomra gyakorolt hatásait is. A kert alapvetően hozzájárul a helyi társadalom összetartásának növeléséhez, hiszen számos csoportot mozgatnak meg a programok. Külön ki kell emelni, hogy interjúalanyaink állítása szerint a Megálló a helyi társadalom egyébként passzívnak mondható egyéneit is meg tudta szólítani programjaival.

Eredményeink alátámasztják és megegyeznek a közösségi kertek nemzetközi szakirodalmában megjelenő kutatások eredményeivel. A nyugati irodalomban feltárt kertészkedésből fakadó pozitív hatásokat a szegedi példák esetében is felfedeztük. A magyarországi közösségi kertek lényegesen nem különböznek a nyugat-erőpai illetve amerikai közösségi kertektől. Habár fontos megemlíteni, hogy mindegyik kert, illetve kert típus kizárólag csak a saját kontextusában értelmezhető, vagyis egyedi. A magyarországi közösségi kertek esetében egy közös jellemző, és a nyugatiaktól megkülönböztető jegy az, hogy a kertek létrehozását nem egy helyi közösség indítja el, hanem fentről egy adott civil vagy állami szervezet, mely azonban a közösségi kert lényegét változtatja meg.

Irodalomjegyzék

Alaimo, K., Packnett, E., Miles, R., És Kruger, D. (2007): Fruit and vegetable intake among urban gardeners. In: *Journal of Nutrition Education and Behavior* 40 (2), 94-101.p.

- Armstrong, D. (2000): Survey of community gardens in upstate New York community gardens. In: *Health and Place* (6), 319-327.p.
- Agustina, I. és Beilin, R. (2012): Community gardens: Space for interaction and adaption. In: *Procedia*.
- Bassett, T.J., (1979): *Vacant lot cultivation: community gardening in America, 1893–1978*. Unpublished Master's Thesis, University of California, Berkeley
- Blair, D., Giesecke, C., Sherman, S., (1991): A dietary, social and economic evaluation of the Philadelphia Urban Gardening Project. In: *J. Nutrition Education* (23), 161-167. p
- Darper, C., Freedman, D. (2010): Review and Analysis of the Benefits, Purposes, and Motivations Associated with Community Gardening in the United States. In: *Journal of Community Pracice* (18), 458–492. p.
- Faurest K. (2007): A környezet fenntartható revitalizációja közösségi kertek révén. In: Alföldi Gy. – Kovács Z.: *Városi Zöld Könyv: Kulcs a fenntartható városhoz*. Budapest: ÉTK ; MTA FKI ; Rév8 Zrt, 2007. 195 p.
- Firth, C., Maye, D., Pearson, D., (2011): Developing “community” in community gardens. In: *Local Environment* 16 (6), 555–568. p.
- Flaccus, G. (2009). Recession gardens sprouting up. *The Washington Times*. A lap forrása: <http://www.washingtontimes.com/news/2009/mar/17/recession-gardens-sprouting-up/>
- Fórián, S., Hagymássy, Z. (2009): Zöld felületek szerepe az urbanizált környezetben. In: *Debreceni Műszaki Közlemények* (1), 43-52. p.
- Ghose, R. és Pettygrove, M. (2014): Actors and networks in community garden development. In: *Geoforum* (53), 93-103. p.
- Grewal, S. S. és Grewal, P. S. (2012): Can cities be self-reliant in food? In: *Cities* (29), 1-11. p.
- Kingsley, J.Y., Townsend, M., (2006): ‘Dig In’ to social capital: community gardens as mechanisms for growing urban social connectedness. In: *Urban Policy and Research*, 24 (4), 525–537. p.
- Kovács, T. (2013): A városi közösségi kertek megjelenése Magyarországon. In: *A falu* (1) 49-61. p.
- Kovács Z. (2009): Az urbanizáció keresztútja Kelet-Közép-Európában. In: *Változó Föld, változó társadalom, változó ismeretszerzés*. 460. pp. 44-51.
- Kurtz, H., (2001): Differentiating multiple meanings of garden and community. In: *Urban Geography* 22 (7), 656–670. p.
- Lawson, L., (2005): *City Bountiful; A Century of Community Gardening in America*. University of California Press, Berkeley.
- Lelovics, E. - Gál, T. - Unger, J. (2014): A városi beépítettség felszínközeli légrétegre gyakorolt hatásának elemzése Szeged térségében. In: Cserny Tibor, Kovács-Pálffy Péter, Krivánné Horváth Ágnes (szerk.) HUNGEO 2014 Magyar Földtudományi szakemberek XII. találkozója: *Magyar felfedezők és kutatók a természeti erőforrások hasznosításáért*: cikkgyűjtemény. Konferencia helye,

- ideje: Debrecen, Magyarország, 2014.08.20-2014.08.24. Budapest: Magyarhoni Földtani Társulat, 2014. pp. 271-275.
- Linn, K., (2007): *Building commons and community*. Oakland, USA: New Village Press.
- Morris, J., Neustadter, A., Zidenberg-Cherr, S., (2001): First-grade gardeners more likely to taste vegetables. In: *California Agriculture* (55), 43–46. p.
- Pudup, M. B. (2008): It takes a garden: cultivating citizen-subjects in organized garden projects. In: *Geoforum* 39 (3), 1228-1240. p.
- Radó D. (1983): *Városok zöld szigetei*; ÉTK, Építésügyi Tájékoztatási Központ; Budapest; 1983
- Radó D. (2001): *A növényzet szerepe a környezetvédelemben*. Zöld Érdek Alapítvány – Levegő Munkacsoport. Budapest, 2001
- Rosta G. (2013): *Közösségi kertek - szomszédsági közösségek, városi mezőgazdaság*. Városi Kertek Egyesület, Budapest
- Staeheli, L. A., Mitchell, D., Gibson, K. (2002): Conflicting rights to the city in New York's community gardens. In: *GeoJournal* (58), 197-205. p.
- Szolnoki Zs. (2014): *Nehézfémek környezeti viselkedése antropogén hatásokra módosult kerti talajokban, Szeged példáján*. Doktori értekezés.
- Tanaka, L., M.E. Krasny (2004): Culturing community development, neighborhood open space, and civic agriculture: The case of Latino community gardens in New York City. *Agriculture and Human Values* (21): 399–412

Lektorálta: Boros Lajos, Szegedi Tudományegyetem, egyetemi adjunktus